

АДАПТАЦІЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Руслана Даниленко

У статті розглянуті результати порівняльного моніторингового дослідження щодо адаптації молодого вчителя до шкільного середовища, що проводилося в Рівненській та Миколаївській областях методистами обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: адаптація молодого вчителя, моніторингове дослідження, опитування, анкета, респонденти, варіант відповіді.

АДАПТАЦІЯ МОЛОДОГО УЧИТЕЛЯ К ШКОЛЬНІЙ СРЕДІ

Руслана Даниленко

В статті розглянуті результати порівняльного моніторингового дослідження адаптації молодого учителя до школярської середовища, яке проводилось в Рівненській та Ніколаївській областях методистами обласних інститутів післядипломного педагогічного освіти.

Ключеві слова: адаптація молодого учителя, моніторингове дослідження, опит, анкета, респондент, варіант відповіді.

ADAPTATION OF A YOUNG TEACHER TO SCHOOL ENVIRONMENT

Ruslana Danylenko

In the article the results of the comparative monitoring research concerning the adaptation of young teachers to school environment are under consideration. The research was held by methodists of Regional In-Service Teacher Training Institute in Rivne and Mykolaiv.

Key words: adaptation of a young teacher, monitoring research, a survey questionnaire, the respondent answer.

Кожного року до школи приходять завзяті, сповнені ідей, молоді педагоги. Але часто реальність буденного життя школи відрізняється від сподівань учорашнього студента. Як влитися в учительський колектив, знайти спільну мову з учнями та їхніми батьками, стати тим факелом, що запалює серця знаннями? Ці та подібні питання супроводжують молодого спеціаліста. Професійна адаптація молодого вчителя, на думку дослідників, виявляється в його пристосуванні та звиканні до характеру, режиму та умов праці, у оволодінні фаховими знаннями, умінь і навичками, формуванні професійних якостей особистості, що потрібні для успішної фахової діяльності. Допомогти адаптуватися до шкільного життя молодим педагогам є завданням методистів районних (міських) кабінетів, адміністрації школи і педагогічного колективу.

На виконання спільного наказу управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації та департаменту освіти, науки та молоді Ніколаївської обласної державної

адміністрації від 09.01.2014 № 01 «Про підготовку та проведення порівняльного моніторингового дослідження щодо адаптації молодого вчителя до шкільного середовища», із метою відстеження того, як відбувається адаптація молодих учителів, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах Рівненської та Ніколаївської областей, до шкільного середовища, удосконалення внутрішньоскільного моніторингу, покращення роботи школи молодого вчителя та наставництва протягом січня – лютого 2014 року в загальноосвітніх навчальних закладах Ніколаївської та Рівненської областей проведено порівняльне моніторингове дослідження щодо адаптації молодого вчителя до шкільного середовища.

Учасниками моніторингу стали всі вчителі загальноосвітніх навчальних закладів Рівненської та Ніколаївської областей, які працюють перший рік.

Для збору інформації був використаний метод опитування (анкети).

У опитуванні взяли участь 687 молодих учителів, зокрема 433 (63 %) Рівненської області та 254 (37 %)

Миколаївської області.

За даними дослідження, більше 70 % молодих учителів, які брали участь у дослідженні, працюють у міській місцевості (Рис. 1).

Але розподіл респондентів за показником «місто – село» дуже відрізняється в Рівненській і Миколаївській

областях (Рис. 2). Так, молоді вчителі міської місцевості Рівненської області складають лише 19,63 %, а в селі працюють 80,37 % молодих учителів. У Миколаївській області розподіл молодих учителів відносно рівний: у міській місцевості працюють 45,28 % молодих учителів, у сільській – 54,72 %.

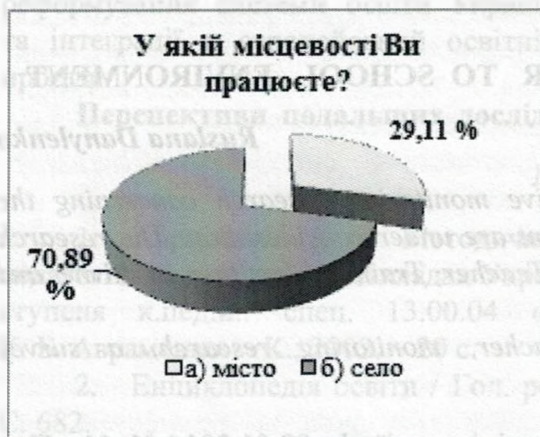

Рис. 1.

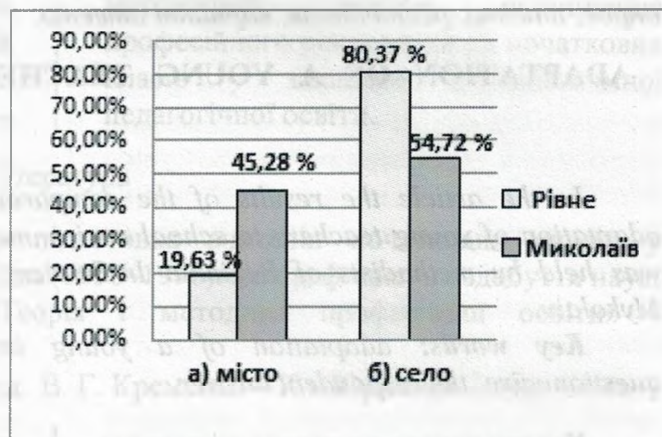

Рис. 2.

Серед учительської молоді залишається нерівним розподіл відносно статі: 359 жінок та 204 чоловіки, що становить 81,95 % та 18,05 % відповідно

(Рис. 3, 4). Такий розподіл пояснюється соціальними умовами: чоловік, який є годувальником сім'ї, вважає, що зарплата молодого вчителя надто низька.

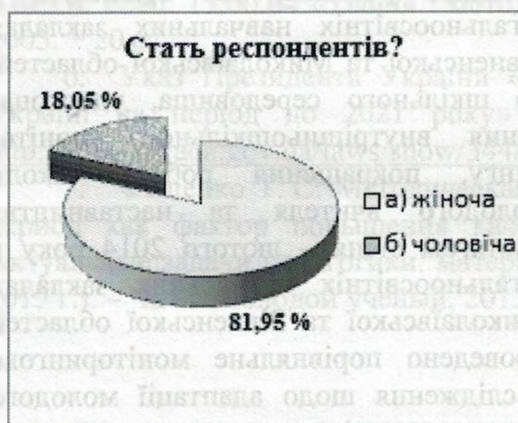

Рис. 3.

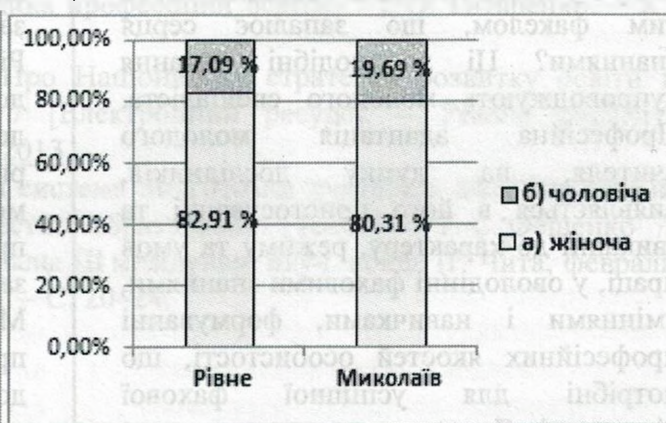

Рис. 4.

Респонденти, відповідаючи на запитання «Чому Ви обрали професію вчителя?», обирали кілька варіантів відповідей. Результати опитування показали, що вибрали професію вчителя через те, що подобається робота з дітьми 87,19 % молодих учителів (Рис. 5). Зокрема в Рівненській

області так відповіли 88,45 % опитаних і 85,04 % у Миколаївській області.

Влаштовує режим і характер роботи вчителя 41,34 % опитаних. У Рівненській області цей варіант вибрали 45,03 % учителів, а в Миколаївській області лише 35,04 % опитаних. Таку

частину відповідей можна пояснити помилковим уявленням молоді про те, що праця вчителя обмежується лише уроками й позакласними заходами. Обираючи професію вчителя, не всі молоді люди думають про підготовку до уроків, постійну самоосвіту, роботу з батьками та учнями, що не обмежується часовими рамками тощо.

Після аналізу відповідей респондентів варто зауважити, що серед молодих учителів працюють і люди, байдужі до професії. Адже вирішальний вплив на вибір професії мала любов до спеціальності лише у 44,25 % молодих

учителів. У Рівненській області кількість опитаних, котрі відмітили цей варіант, більша, ніж у Миколаївській, зокрема 46,65 % та 40,16 % відповідно.

Викликає занепокоєння відповідь 17,18 % опитаних респондентів, які вибрали професію «під впливом бажання здобути вищу освіту». Зокрема 17,32 % опитаних Рівненської та 16,93 % Миколаївської областей.

Під впливом інших чинників вибрали професію вчителя 13,39 % молодих учителів. У Рівненській області показник становить 14,32 %, а в Миколаївській області – 11,81 %.

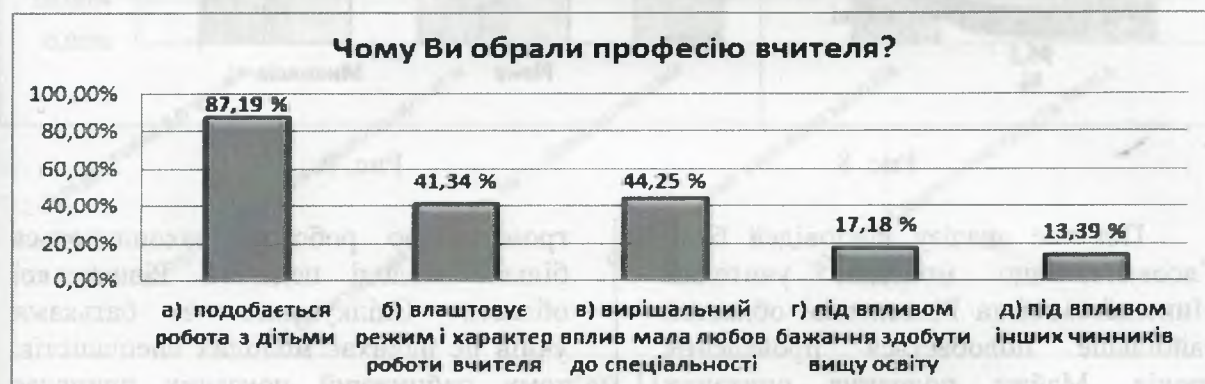

Рис. 5.

На запитання «Чи хотіли б Ви перейти на іншу, не педагогічну роботу?» відповіли «так» 11,94 % респондентів (Рис. 6). У Рівненській області – 11,09 % опитаних, у Миколаївській області – 13,39 % (Рис. 7).

Вибрали відповідь «ні» 59,97 % респондентів. Не хочуть переходити на

іншу, не педагогічну роботу 58,66 % молодих учителів Рівненської та 62,20 % Миколаївської областей.

Не надали відповіді 28,09 % учителів. Вагалися з вибором варіанта відповіді 30,25 % опитаних Рівненської та 24,41 % Миколаївської областей.

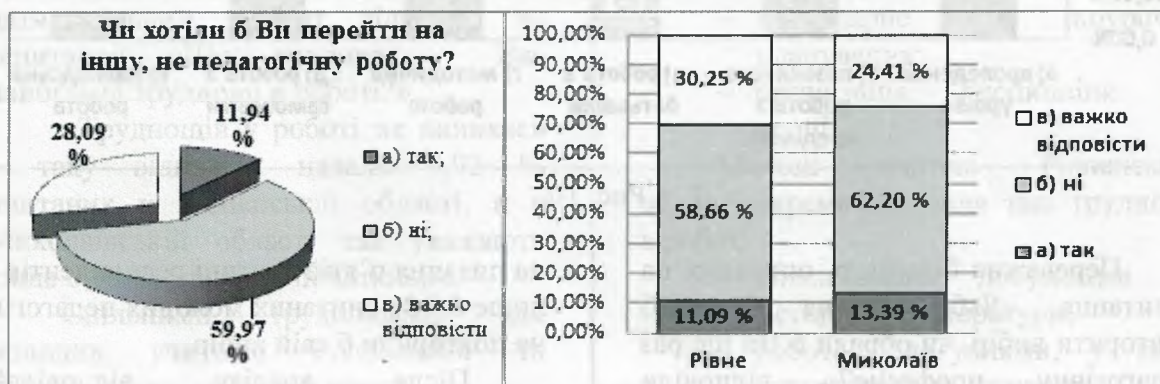

Рис. 6.

Рис. 7.

Робота в школі подобається переважній більшості респондентів (Рис. 8, 9), але є незначний відсоток респондентів, які на питання «Чи подобається Вам робота в школі?» обрали відповідь «байдуже». Не подобається робота в школі 1,02 %

опитаних учителів лише Рівненської області. Водночас виникають сумніви щодо правдивості відповідей молодих учителів Миколаївської області, чи не обрали респонденти відповідь «байдуже» замість відповіді «ні».

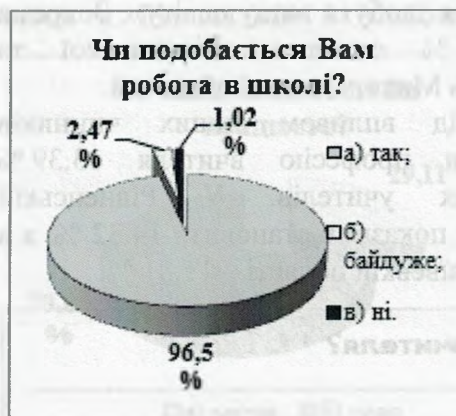

Рис. 8.

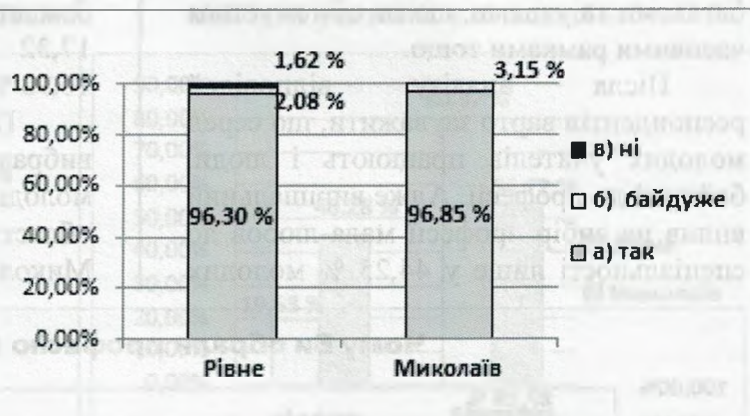

Рис. 9.

Під час аналізу відповідей було з'ясовано, що молодим учителям Миколаївської та Рівненської областей найбільше подобається проведення уроків. Майже половина опитаних назвали позакласну роботу й роботу з самоосвіти. А от методичною й

громадською роботою захоплюються більше молоді педагоги Рівненської області. Спілкування з батьками учнів не надихає молодих спеціалістів, тому найнижчий показник припадає саме на відповідь «робота з батьками» (Рис. 10).

Рис. 10.

Переважна більшість опитаних на запитання «Якби можна було б повторити вибір, чи обрали б Ви ще раз педагогічну професію?» відповіли стверджувально, важко було відповісти

на питання п'ятій частині респондентів і лише 6,7 % опитаних молодих педагогів не повторили б свій вибір.

Після аналізу відповідей респондентів на питання «Що викликає

у Вас найбільші труднощі в роботі?» з'ясувалося, що найбільше молоді вчителі потребують допомоги в організації свого часу та праці – 53,13 % опитаних (Рис. 11). Варіант відповіді «організація навчального процесу» вибрали 33,19 % опитаних учителів. У підготовці до уроків допомога потрібна

26,78 % учителів. Труднощі викликає проведення виховних заходів у 26,78 % молодих учителів.

Про труднощі у спілкуванні з учнями, батьками, колегами заявила найменша кількість осіб, а саме – 18,05 % респондентів. Розподіл відповідей в областях показаний у таблиці 1.

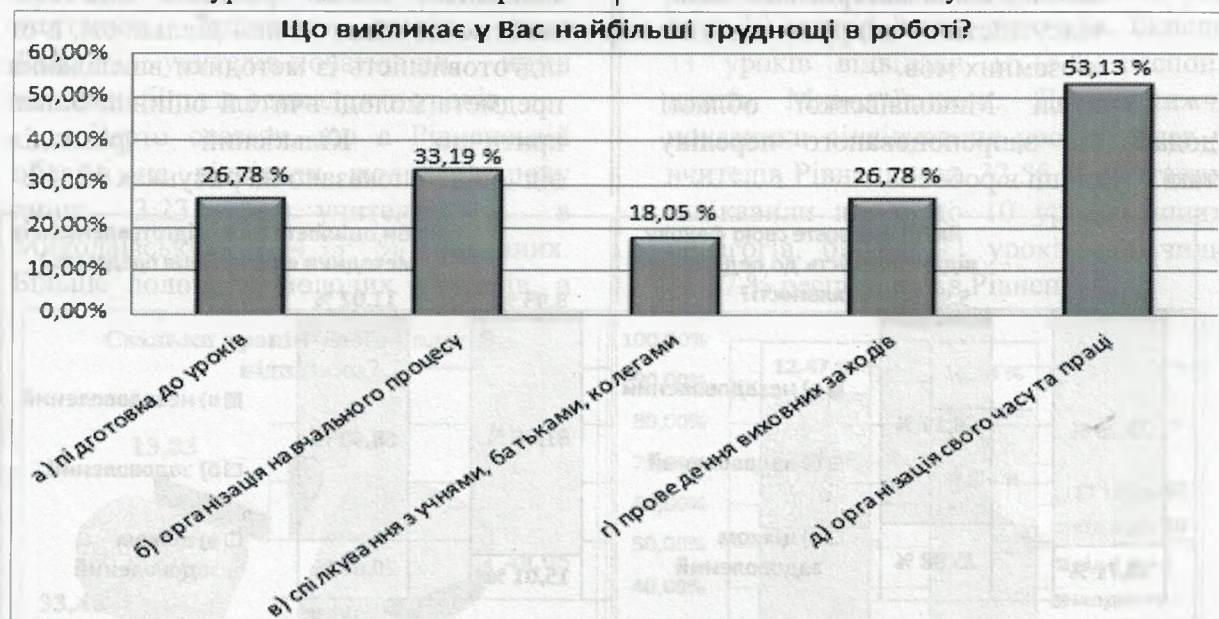

Рис. 11.

Таблиця 1.

№ з/п	Що викликає у Вас найбільші труднощі в роботі?	Рівне	Миколаїв
1.	Підготовка до уроків	26,56 %	27,17 %
2.	Організація навчального процесу	37,18 %	26,38 %
3.	Спілкування з учнями, батьками, колегами	20,32 %	14,17 %
4.	Проведення виховних заходів	28,18 %	24,41 %
5.	Організація свого часу та праці	49,65 %	59,06 %

Респондентам було запропоновано дати власний варіант відповіді на запитання «Що викликає у Вас найбільші труднощі в роботі?».

«Труднощів у роботі не виникає» – таку відповідь надали 0,92 % опитаних у Рівненській області, а в Миколаївській області так вважають лише 0,39 % учителів-початківців.

Спільними труднощами для молодих учителів Рівненської та Миколаївської областей стали:

– уміння розподілити навчальний

час на уроці;

- календарне та поурочне планування;
- організація дисципліни на уроці.

Молоді вчителі Рівненської області окремо виділили такі труднощі в роботі:

- опрацювання документів та методичної літератури;
- робота з учнями, у яких низький рівень навчання;
- робота з дітьми різних вікових

- груп одночасно;
- робота з важкими дітьми;
- робота ГПД (групи подовженого дня);
- спроби внесення новизни, щоб зацікавити учнів і викликати їх власну ініціативу;
- забезпечення матеріальної бази;
- відсутність підручників з іноземних мов.

Учителі Миколаївської області додали до запропонованого переліку такі труднощі в роботі:

- відсутність нормативно-правових знань щодо ведення шкільної документації;
- ведення документації, науково-методична робота;
- проведення виховних заходів.

Переважна більшість респондентів задоволені своєю фаховою підготовленістю до педагогічної діяльності, а от підготовленість із методики викладання предмета молоді вчителі оцінили більш критично. Кількісний розподіл відповідей показано на рисунках 12, 13.

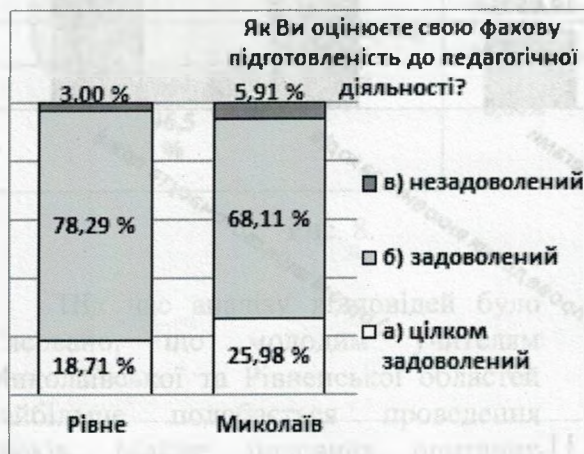

Рис. 12.

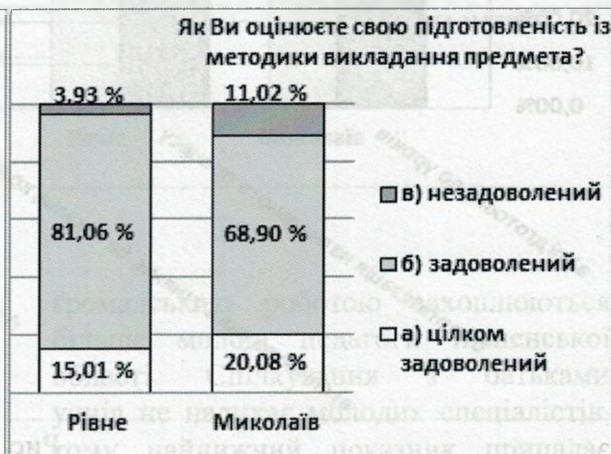

Рис. 13.

Як бачимо, респондентів, задоволених фаховою підготовкою, більше, ніж респондентів, задоволених підготовкою з методики викладання предмета. Особливо це стосується молодих учителів Миколаївської області.

Молоді вчителі позитивно ставляться до обраної спеціальності (Рис. 14).

Тільки одна особа Рівненської області обрала варіант «зовсім не подобається» обрана спеціальність.

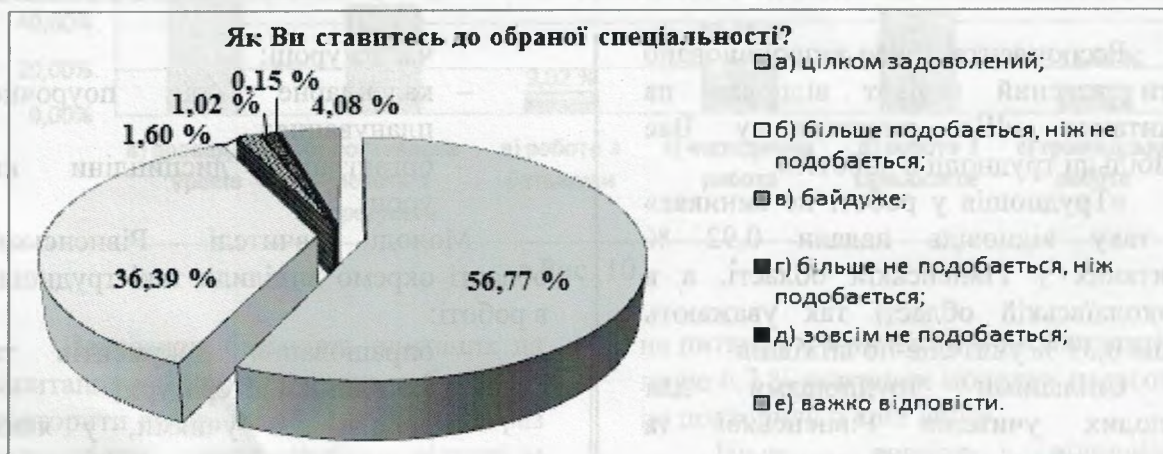

Рис. 14.

Аналізуючи відповіді на запитання «Скільки уроків своїх колег Ви відвідали?» з'ясувалося, що лише 3,64 % опитаних респондентів не відвідували уроки своїх колег (Рис. 15, 16). До 5 уроків інших учителів побачили 49,05 % молодих педагогів, від 6 до 10 уроків відвідали 33,48 % опитаних. Зацікавив досвід колег 13,83 % учителів-початківців, ними відвідані більше одинадцяти уроків.

Варто сказати, що в Рівненській області не відвідали жодного уроку лише 3,23 % учителів, а в Миколаївській – 4,33 % опитаних. Більше половини молодих учителів, а

саме 51,73 % респондентів Рівненської області, побачили від 1 до 5 уроків колег, таку ж кількість уроків відвідали 44,49 % учителів Миколаївської області.

Зацікавленість роботою колег виявилася вищою в молодих учителів Миколаївської області. 35,04 % опитаних зазначили, що відвідали від 6 до 10 уроків інших учителів, більше 11 уроків відвідали 16,14 % респондентів Миколаївщини. Дещо нижчі показники відвідування уроків колег у вчителів Рівненщини. 32,56 % опитаних зацікавили від 6 до 10 уроків інших педагогів, більше 11 уроків побачили 12,47 % респондентів Рівненщини.

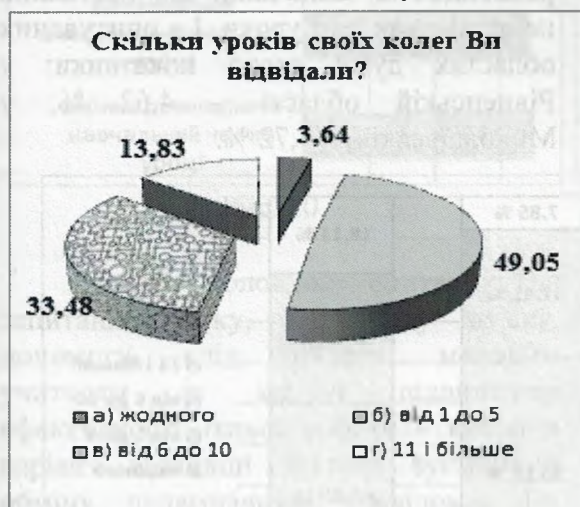

Рис. 15.

На запитання «Що Вам особливо сподобалося на цих уроках?» переважна більшість молодих педагогів обрали варіант відповіді «професійний підхід

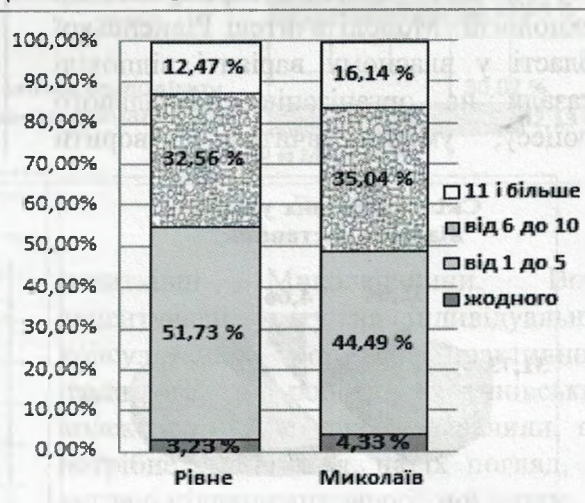

Рис. 16.

учителя до підготовки уроку» (Рис. 17). Респонденти оцінили структуру та проведення уроку колегами, відзначили зацікавленість учнів до навчання.

Рис. 17.

У власному варіанті відповіді на питання «Що Вам особливо сподобалося на цих уроках?» 0,58 % молодих учителів Рівненської та Миколаївської областей зазначили «використання диференційованих завдань і диференціація навчання». Спільним варіантом відповіді став «індивідуальний підхід до кожного учня». Учителям Миколаївщини на уроках колег сподобався підхід учителя до підготовки уроку, організація та проведення уроку, позитивна налаштованість учителя, емоційний настрій на уроці, активність дітей, застосування здоров'язберезувальних технологій. Молоді вчителі Рівненської області у власному варіанті відповіді вказали на організацію навчального процесу, уміння вчителя створити

позитивну атмосферу в класі, творчий підхід, індивідуальну роботу, спілкування вчителя з дітьми, гуманний підхід до навчання, застосування наочності, створення проблемних ситуацій.

Система наставництва передбачає методичну допомогу молодому спеціалістові, тож цікаво було отримати відповіді на запитання «Скільки уроків відвідав наставник?». Результати опитування показали, що в Миколаївській області наставники намагаються відвідати більшу кількість уроків, ніж у Рівненській області (Рис. 18, 19). На жаль, 4,66 % респондентів зазначили, що наставник не відвідував їхні уроки. І в опитуваних областях дуже схожі показники: у Рівненській області – 4,62 %, у Миколаївській – 4,72 %.

Рис. 18.

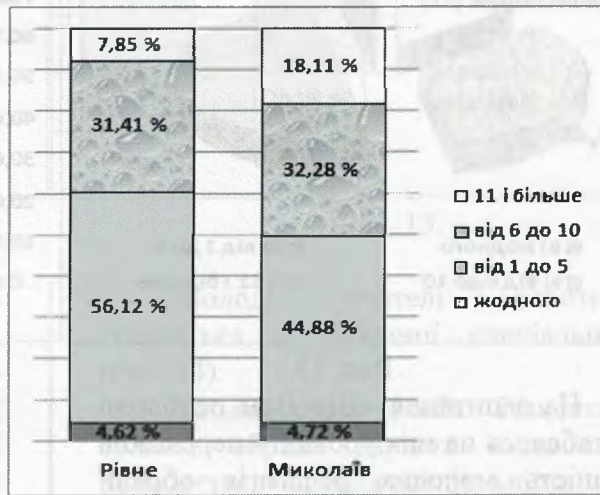

Рис. 19.

Опитаним учителям-початківцям наставники допомагали методичними рекомендаціями, практичними рекомендаціями у веденні класних журналів та при виборі методів і форм навчання відповідно до уроку. Молоді вчителі Рівненської області повідомили також, що допомога була надана при оцінюванні знань учнів, застосуванні диференційованого підходу, організації учнів на початку роботи, концентрації їхньої уваги, підтриманні дисципліни в

класі, школі. Учителі Миколаївської області зазначили, що наставницька допомога надавалася при індивідуальній роботі з обдарованими та здібними учнями, учнями початкового рівня, як психологічна підтримка при виникненні проблемної ситуації на уроці, методичними рекомендаціями щодо проведення уроків, організації навчально-виховного процесу.

Під час аналізу варіантів відповіді молодих педагогів на питання «Яку

методичну літературу Ви використували в підготовці до уроків?» з'ясувалося, що респонденти користувалися й Інтернет-ресурсами, і педагогічною пресою. Викликали занепокоєння щодо усвідомлення понятійного апарату, такі відповіді респондентів: «комп'ютерна техніка», «ІКТ», «довідники»,

«енциклопедії», «наочність».

На запитання «Які труднощі Ви відчуваєте під час проведення уроків?» (Рис. 20, 21) третина молодих учителів вибрали відповіді – «індивідуальний підхід до учнів», труднощі в розподілі та раціональному використанні навчального часу на уроці.

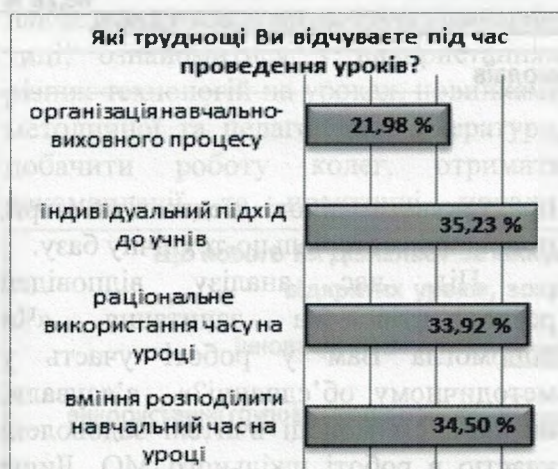

Рис. 20.

Рис. 21.

Майже половина опитаних на запитання «Яку, на Вашу думку, допомогу слід надати молодим учителям із метою підвищення ефективності їхньої роботи?» вибрали варіант відповіді «творчі зустрічі з обміну педагогічним досвідом». На думку молодих учителів, потрібні семінари-практикуми. Із метою підвищення ефективності роботи молодих учителів допомога потрібна в забезпеченні навчально-матеріальної бази, педагогів технічними засобами навчання.

У Рівненській області респонденти вважають, що допомогу слід надати в налагодженні контакту з батьками, «важкими дітьми», під час ведення документації. Підвищать ефективність роботи вчителів-початківців мовні тренінги з іноземних мов, організація самоосвіти, розробки методичних посібників, а також заохочення, використання моральних стимулів: колективних і особистих.

Більш лаконічними були вчителі-

початківці Миколаївщини. Вони акцентували увагу на індивідуальних консультаціях, допомозі практичного психолога в роботі з учнівським колективом. Але також зазначили, що потрібне заохочення, на їх погляд, у вигляді підвищення заробітної плати.

Багато років поспіль державою в освіті фінансуються лише захищені видатки: заробітна плата, комунальні послуги та харчування. Фінансування інших статей витрат не дає можливості утримувати та розвивати матеріально-технічну базу на належному рівні. Школи отримують матеріальну допомогу від батьківських комітетів, спонсорів та доброчинців. Але й цієї допомоги не вистачає, особливо в сільській місцевості. Тому закономірно, що 62,74 % молодих педагогів на запитання «Які труднощі Ви відчуваєте у разі використання навчально-матеріальної бази?» обрали відповідь – «недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази» (Рис. 22).

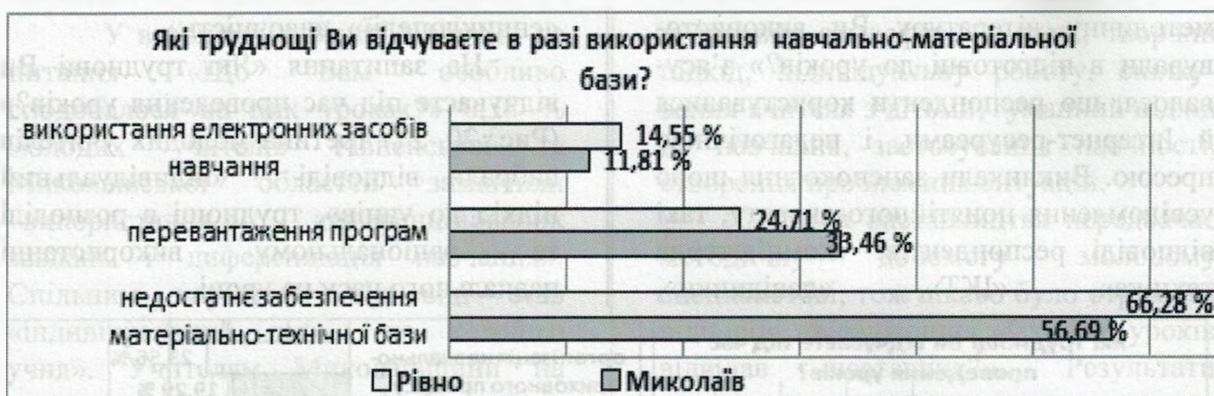

Рис. 22.

У школах постійно проводиться методична робота, мета якої: сприяти взаємному збагаченню членів педагогічного колективу педагогічними знахідками, дати змогу молодим учителям учитися педагогічної майстерності в старших і досвідченіших колег, забезпечити підтримання в педагогічному колективі духу творчості. Щоб з'ясувати, чи допомагає робота методичного об'єднання в підвищенні професійної компетентності педагога-початківця, респондентам запропонували низку питань.

Учителі й Рівненської, і Миколаївської областей вважають, що робота методичного об'єднання цілком задовільна.

Молоді спеціалісти Рівненської області пропонують для поліпшення роботи урізноманітнити форми і методи методичного об'єднання шляхом проведення творчих звітів, тренінгів, педагогічних мостів, організації семінарів-практикумів. На думку педагогів, слід удосконалювати власну теоретичну та практичну діяльність, увести посаду заступника з методичної роботи, запрошувати спеціалістів (психологів) для проведення тренінгів.

Учителі-початківці Миколаївської області вважають, що для поліпшення роботи шкільного методичного об'єднання необхідно збільшити кількість занять школи молодого вчителя,

практикувати ділові педагогічні ігри, поповнити матеріально-технічну базу.

Під час аналізу відповідей респондентів на запитання «Чи допомогла Вам у роботі участь у методичному об'єднанні?» з'ясували, що загалом молоді вчителі задоволені участю в роботі шкільного МО. Лише 1,60 % спеціалістів вважають, що участь у методичному об'єднанні зовсім не допомогла в роботі.

Висловлюючи свою думку про те, які загальношкільні заходи (засідання педагогічної ради, методоб'єднань, психолого-педагогічного семінару, ділові, рольові ігри, заняття школи молодого вчителя) найбільше запам'яталися, молоді спеціалісти зазначили: відкриті уроки, засідання педагогічної ради, методоб'єднання. Запам'яталися вчителям-початківцям навчальні тренінги та ділові ігри, майстер-класи, засідання проблемних і творчих груп, семінари-практикуми та виховні години, загальношкільні свята і позакласні заходи, педрада «Виховання творчої особистості» та обмін досвідом. Респонденти зазначили, що запам'яталася тематика заходів, а саме: «питання впровадження держстандартів у роботі педагога», «розгляд методичних рекомендацій», «питання підвищення результативності навчальних досягнень учнів школи та відвідування учнями ЗНЗ», «питання

формування навичок здорового способу життя учнів», «навчання обдарованих дітей», «обговорення питання проведення сучасного уроку».

Опитані педагоги зазначили, що запам'яталися загальношкільні заходи, бо молоді спеціалісти мали змогу застосувати отримані у вищих навчальних закладах знання на практиці, ознайомитися з використанням різних технологій на уроках, новинками методичної та педагогічної літератури, побачити роботу колег, отримати рекомендації та практичні поради,

запозичити досвід. Зі слів респондентів, такі заходи розширюють світогляд, допомагають у вирішенні психолого-педагогічних проблем і збагачують досвід молодих учителів.

Очікувані відповіді отримали під час аналізу питання «Що нового Ви дізналися за минулий навчальний рік під час відвідування відкритих уроків, зокрема уроків свого наставника?». Найбільша кількість відповідей припадає на варіант «методика викладання предмета» і складає більше половини опитаних респондентів (Рис. 23).

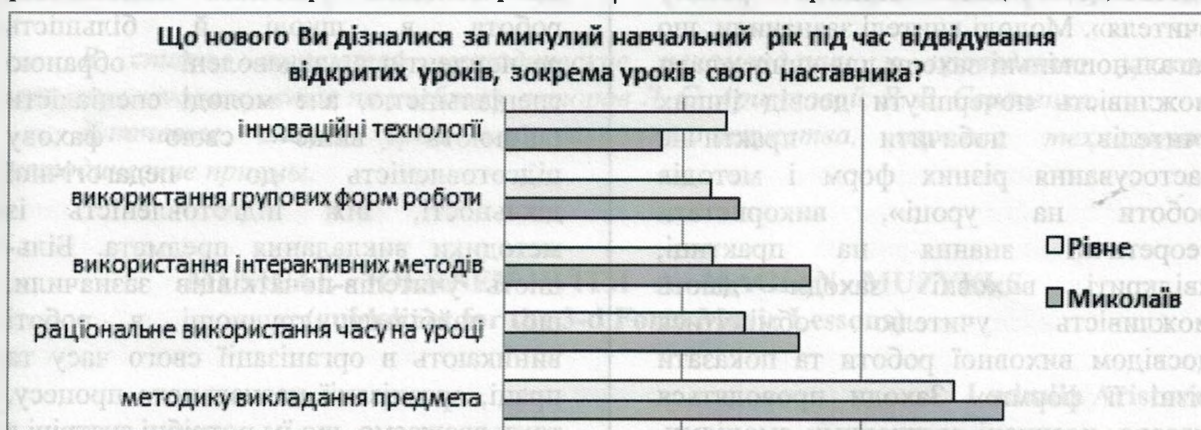

Рис. 23.

Молоді педагоги вважають, що вдосконалили впродовж року прийоми організації класу, колективні форми роботи, прийоми диференціації, роботу з індивідуальними картками, добір дидактичного матеріалу, використання елементів тренінгу й інноваційних технологій, упровадження ІКТ. «Засвоювати і поповнювати знання, аналізувати, порівнювати, виділяти головне, використовувати дедуктивні та індуктивні методи», — зазначили вчителі.

Під час аналізу відповідей на питання «Яку методичну допомогу Ви бажали б отримати від шкільної адміністрації, наставників?» з'ясовано, що молодим учителям, у першу чергу, потрібна методична допомога. Учителі хотіли б отримати від шкільної

адміністрації та наставників методичну допомогу щодо використання індивідуального підходу та групових форм роботи, мотивації навчальної діяльності, практичну допомогу у введенні шкільної документації, при користуванні технічними засобами. Потрібні «практичні поради під час роботи з батьками, дітьми «групи ризику».

Найемоційнішими виявилися судження молодих спеціалістів щодо загальношкільних заходів для учнів. Найбільше сподобались і були, на думку респондентів, найефективнішими предметні тижні, бо «зацікавлюють учнів, допомагають їм глибше вивчити предмет», під час проведення заходу «працюють усі учні». Учителі-початківці вважають, що відкриті уроки

надають «можливість почерпнути рекомендації для самоаналізу уроку», «можливість побачити практичне застосування різних форм і методів роботи на уроці», слугують практикою використання інноваційних технологій. Педагоги, які обрали варіант відповіді «день самоврядування», указали, що такий захід дає можливість початківцю перейняти досвід, «працює як профорієнтаційний момент і допомагає деяким учням обрати професію вчителя», «самоорганізовує учнів», «дозволяє учням оцінити роботу вчителя». Молоді вчителі зазначили, що загальношкільні заходи для учнів «дали можливість почерпнути досвід інших учителів, побачити практичне застосування різних форм і методів роботи на уроці», використати теоретичні знання на практиці, «відкриті виховні заходи дають можливість учителю обмінятися досвідом виховної роботи та показати різні її форми». Заходи проводяться масово, насичені святковими емоціями, «учні активно брали участь, їм було цікаво, таким чином у них підвищувався інтерес до навчально-виховного процесу», «дитина може розкрити нові

свої можливості». Спортивно-оздоровлювальні заходи – це «корисно для здоров'я», «атмосфера змагань», можливість для дітей займатися спортом.

Висновки. Проведене моніторингове дослідження спрямоване на відстеження того, як відбувається адаптація молодих учителів, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах області (вибіркова сукупність Рівненської та Миколаївської областей), до шкільного середовища.

Результати опитування показали, що молодим учителям подобається робота в школі й більшість респондентів задоволені обраною спеціальністю, але молоді спеціалісти оцінюють вище свою фахову підготовленість до педагогічної діяльності, ніж підготовленість із методики викладання предмета. Більшість учителів-початківців зазначили, що найбільші труднощі в роботі виникають в організації свого часу та праці, організації навчального процесу, тому вважаємо, що їм потрібні зустрічі з обміну педагогічним досвідом та методична допомога адміністрації школи, досвідчених колег, методистів методичних кабінетів.

Література

1. Васильєва І. Адаптація молодих педагогів до роботи: психолого-педагогічний семінар з елементами психологічного тренінгу [Текст] / І. Васильєва // Психолог. – К.: Шкільний світ, 2010. – № 16. – С. 8–11.
2. Ковальчук В. І. Як стати майстерним педагогом: навч.-метод. посіб. [Текст] / Ковальчук В. І., Сергєєва Л. М., Молчанова А. О. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Арт Економі, 2011. – 184 с.
3. Лісова Н. І. Психолого-педагогічне вдосконалення особистості молодого вчителя засобами методичної роботи. Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців: методичний аспект [Текст]: зб. наук. пр. / Н. І. Лісова // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К.: Науковий світ, 2001. – С. 101–107.
4. Трофименко О. Д. Система роботи з молодими вчителями [Текст] / О. Д. Трофименко. – Кривий Ріг, 2012. – С. 36.